

Tihomir CIPEK, *Ideja hrvatske države u političkoj misli Stjepana Radića*, Alinea, Zagreb 2001., 256 str.

Uz svu nazočnost Radićevog imena u hrvatskoj historiografiji, njegov golemi opus nije do danas u potpunosti analiziran. Tijekom 1990-ih najviše su se kod nas izdavali njegovi izabrani govori i reprintirali već zaboravljeni spisi, ali bez sustavnijih tumačenja i odgovorajućih stavljanja u kontekst Radićevog vremena. Ipak, povjesničari su ostavili vidljive tragove. Branka Boban i Mark Biondich napisali su dvije monografije, koje, svaka na svoj način, opsežno istražuju Radićevu ulogu u hrvatskom političkom životu. Sada smo dobili novu knjigu, koja je posebno dobrodošla jer je pisana s motrišta politološke struke i otvara neizbježan prostor raspravi, napose s povjesničarima koji često preskaču u svojim istraživanjima teoretska pitanja. Sva spomenuta djela su, za objavljivanje prilagođene, doktorske dizertacije što pokazuje da se i na Sveučilištima poticalo zanimanje za proučavanjem Radićevih ideja.

Tihomir Cipek, profesor na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti, iznad je svega pokazao zanimanje za Radićevo shvaćanje ideje hrvatske države. Tema je vrijedna sustavnog istraživanja jer dosadašnji rezultati nisu bili posve pouzdani. Uvodni dio knjige obilježava kritički intonirana rasprava o dijelu dosadašnjih radova koji se bave Radićem, uglavnom, na području historiografije. Autor je ukazao na propuste u dosadašnjim djelima. Zamjetio je izostanak kontekstualizacije pojedinih Radićevih ideja, izvrtnje ključnih pojmova i slabu prisutnost usporedbe srodnih političkim misli.

Autor osobito nastoji iskoristiti svoja bogata znanja s područja politologije kako bi dao odgovore na teorijska pitanja vezana uz Radićevo djelovanje i razjasnio ključne pojmove iz sfera zamišljenih modela vladavine. To je vrlo važna zadaća za istraživače radićevskih ideja jer je Radić u svojim aktivnostima koristio velik broj različitih formulacija i predlagao brojna rješenja, koja su ponekad bila u međusobnom neskladu. Autor je u svojem teorijskom izražavanju vrlo korektan jer ustrajno tumači svoj pojmovni aparat i uvijek navodi literaturu iz koje primjenjuje neke klasifikacije. S druge strane, Cipek ne upada u zamku jednostrane analize teorije, nego uzima u obzir i ideološko-stranački oblik Radićeva nastupanja u političkom životu, a time na odgovarajući način tumači problem prilagodavanja zadatim okolnostima i sva proizlazeća proturječja. Time je uspio odgonetnuti ulogu neprijeporno velike povijesne osobe u teškim razdobljima izazova za čitavo hrvatsko društvo.

Cipek nastoji ispitati Radićevu ideju države u okviru dvaju tipova vladavine: ancien regimea i nacionalne (građanske) države (15.). Ovdje se radi o pružanju odgovora na pitanje je li bilo moguće ostvariti nacionalne slobode u državnim zajednicama poput Habsburške Monarhije ili Kraljevine SHS te istodobno poticati modernizacijske smjernice. U svojem istraživanju autor dolazi do zaključka da je Radićeva ideja hrvatske države nedvojbeno zagovarala i omogućavala rušenje oba imperija i uspostavu samostalne hrvatske države kao nužnog uvjeta za postizanje hrvatskih nacionalnih interesa (177.). Kroničarski gledano, evidentno je da je Radić ipak pokušavao i u sklopu višenacionalnih država tražiti "djelotvoran politički sustav" (91.), koji bi u postojećim okolnostima zadovoljavao hrvatske interese. Tu je istaknuto njegovo ustrajno pozivanje na hrvatsku državnu tradiciju i neuspješno isticanje vizija o preuređenoj srednjoeuropskoj

zajednici naroda. Jasno je izražena težnja za ustupanjem dijela nacionalnog suvereniteta radi postizanja određenih gospodarskih, geostrateških i kulturnih ciljeva, koja ne smije biti shvaćena kao umanjenje hrvatskih prava jer su Hrvati imali ograničeni državni suverenitet, a Radićevi prijedlozi značili su bitno poboljšavanje državnopravnog i nacionalnog položaja. Stoga Cipek s punim pravom ističe u zaključku da je Radićeva politička misao bila puna proturječja, što je bilo uvjetovano povijesnim, pretežito nepovoljnim okolnostima za poticanje konzistentne ideje o izgradnji hrvatske države (177.).

Druga važna autorova odrednica je Radićeva instinktivna težnja za uspostavljanjem novoga tipa vlasti - nacionalne države utemeljene na pučkom suverenitetu. Seljaštvo postaje važnim čimbenikom u stvaranju hrvatskog nacionalnog identiteta. Drugim riječima, seljak se čvrsto identificirao s hrvatskom nacijom i započeo preuzimati sve značajnije mjesto u političkom životu pod vodstvom karizmatičnog prvaka. Razina društvenih struktura presudno je utjecala na Radićevu političku misao, koja je težila uspostavi vladavine seljaštva, odnosno poticanju prosperiteta što većem broju stanovništva. Tu je težnju autor suočio s pitanjem modernizacije i uspostave nacionalne države, zaključivši da model dominacije seljaštva nije mogao odgovoriti na izazove prvih desetljeća 20. stoljeća.

Vrlo je zanimljivo i Cipekovo uočavanje liberalno-demokratskih vrijednosti, koje se nisu dosljedno primjenjivale u praksi, ali su vrlo važan pokazatelj stvaranja nove političke kulture među najbrojnijim slojem hrvatskoga društva. Kasnije prihvaćanje ideologije agrarizma poremetilo je prijašnje, tzv. napredne koncepcije, koje su se preuzimale po uzoru na pojedine pojave iz francuskog ili češkog javnoga života, ali to nimalo ne čudi jer je to bilo već vrijeme osnaženja autoritativnih modela i sve većeg izbijanja poroka demokratskih sustava. Tako i autor potpuno opravdano tvrdi da Radić nije mogao pridonijeti izgradnji moderne nacionalne države (183.). Pitanje glasi: Je li to bilo izvedivo u postojećim državama i pravnim sustavima čija obilježja nisu bila spojiva s idejom moderne hrvatske nacionalne države? U svakom slučaju, Radić ostaje zabilježen kao osebujan političar koji je nastojao koncilijantnim stilom ostvarivati svoje političke ciljeve, a ironična posljedica je bila njegovo stradanje u atentatu i stjecanje mučeničke aureole. To naročito valja istaknuti jer je upravo njemu uspjelo okupljati mnoštvo nakon Prvoga svjetskog rata i pronaći način da ga na odgovarajući način organizira. Specifičnost položaja hrvatske nacije u sumornom ozračju međuračja nije mu mogla isključivo staviti u prvi plan projekt ubrzane modernizacije.

Na kraju knjige nalaze se prilozi. Četiri objavljena teksta važna su za razumijevanje Radićevog idejnog puta (195.-253.). Autor je izdvojio dijelove plana "Slavonska politika u Habzburškoj monarkiji", prvi program stranke "Što hoće Hrvatska Pučka Seljačka Stranka" (1904.), antologijski saborski govor iz srpnja 1918. i znameniti program iz jugoslavenskog razdoblja "Državno uređenje ili Ustav neutralne seljačke Republike Hrvatske". Izdavaču mala primjedba. Suvremena knjiga trebala bi sadržavati kazalo imena kako bi se čitatelj lakše kretao po tekstu.

Cipekova monografija pruža mnoge inovacije u metodološkom pristupu. Kao takva potiče "klasične" povjesničare na preispitivanja ukorijenjenih stajališta i novo čitanje arhivskih materijala. S obzirom da je Radić nepresušni izvor promišljanja povjesničara, ovo djelo bit će vrlo poticajno za nova istraživanja.

STJEPAN MATKOVIĆ